

Maja Lunde: Mehiläisten historia

Dokumentti ja dystopia ja utopia samoissa kansissa

MARJATTA RIPSALUOMA (15.9.2016)

Lukiessa on muistutettava itseään siitä, että kirja on romaani. Se kerrotaan jo etukannessa, jonka kuvana on pökertynyt mehiläinen. Olen nähnyt pökertyneitä mehiläisiä paljon.

Perheelläni oli pari pesää mehiläisiä muutama kymmenen vuotta sitten. Fiktio tuntui omituiselta, koska tunnistin faktat heti. Kirjan loppupuolella yksi romaanihenkilö muistuttaa toista perussäännöstä: mehiläisiä ei voi kesyttää. Mutta niitä voi ja pitää sen sijaan hoitaa. Suosittelen lukemaan ohessa mehiläisten hoito-opasta.

Kirja on pitkä historiallinen romaani siitä, miten hoito on onnistunut eri aikoina. Se kertoo myös millä tavalla ihmiselle, homo sapiensille, käy jos mehiläishoito menee pieleen ja ympäristössä on jotain pahemmin vialla. Albert Einstein esitti joskus ennustuksen, jonka mukaan ihminen säilyy elossa noin neljä vuotta sitten sen jälkeen kun mehiläiset ovat kuolleet. Mutta sanoiko Einstein kun vai jos?

Oikeassa maailmassa mehiläisiä kuolee jo nyt joukoittain. Ei tiedetä varmasti mikä joukkotuhoon on syynä, todennäköisesti monien tekijöiden yhteisvaikutus. Kun olimme jo lopettaneet mehiläisten hoitamisen, tuli ensimmäinen tuhon muoto: varroa-punkki. Pian sen jälkeen tajuttiin että tuhohyönteisruiskutukset tappavat mehiläisyhdyskuntia. Sen lisäksi on ollut jo kauan tiedossa että ilmastonmuutos vaikuttaa aivan kaikkeen. Sateessa mehiläiset eivät lennä ja kovat talvet voivat tappaa mehiläispesiä. Ilmojen ääri-ilmiöt ovat jo totta myös Suomessa.

Norjalainen kirjailija on julkaissut tätä ennen lastenkirjallisuutta. Norjassa tulee satamaan enemmän. Hunajan hinta nousee koko ajan. Ehkä Maja Lundella (s. 1975) on lapsia, ja vaikka ei olisikaan, niin hunaja on hyvä vanha konsti välttämään iänikuisilta nuhakuumeilta, jotka piinaavat ihmisiä varsinkin talviaikaan.

Tarinat ovat fantasiaa. Sitten soimaan itseäni, kun en seuraa sitä, mitä pitäisi, mehiläisiä! Niitä ei ole tänä vuonna ollut uutisissa lainkaan. En tiedä millainen hunajavuosi nyt on.

Kirja on koottu eripituisista pätkistä, jotka ovat ikään kuin romaanihenkilöiden päiväkirjoja, luvut ovat päähenkilöiden nimiä ja ne ovat toistensa lomassa, tässä henkilöt:

Tao, nuori yhden lapsen Wei-Wenin äiti, asuu miehensä Kuanin kanssa piirikunta 242 Shirongissa, Sichuanissa (Setzuan) ja vuosi on 2098. Mehiläisiä ei enää ole ja ihmisten pitää tehdä marjapuiden pölytys itse, käsin, kiipeämällä puihin. Lintuja ei enää ole kun ei ole hyönteisiäkään. Ihmisillä on jatkuva nälkä, mutta heitä silti on vielä. Pitää kuvitella päärynäpuulehto ja niissä kiipeilemässä kymmeniä tai satoja ihmisiä. Palkka on hyvin pieni eikä sitä paitsi rahallakaan saa juuri mitään ruokaa. *Maailmassa on ruoasta tullut harvojen herkku.*

William asuu kahdeksan lapsen ja vaimon Thildan kanssa Maryvillessä, Hertfordshiressä, Englannissa ja vuosi on 1852. William on alussa sairas, sairauden nimi on dyskrasia. Siis mustan saven määrä ruumiissa on liian suuri. Sairauden toinen nimi on melankolia.

Sairas kuulee laulun ulkoa ikkunan alta: *Hark the herald angels sing/Glory to the newborn King.* William onnistuu nousemaan sängystä ja katsomaan kuka laulaa. Ulkona laulaa Williamin ja Thildan seitsemän tytärtä, poika Edmund ei ole mukana. Yksi lapsista näkee isän hahmon ikkunaverhon takana, isä perääntyy. William näkee että tytöt ovat pukeutuneet nukkavierusti. Puutarhassa laulaa köyhien kuoro. Isä on ollut jo kauan vain sängyssä, eikä pitämässä siemenkauppaansa.

George asuu vaimonsa Emman kanssa Autumn Hillin kaupungissa, Ohiossa, USA:ssa vuonna 2007. Poika Tom on lähtenyt opiskelemaan. Georgen tarinassa on kyse isän ja pojan suhteesta. Isä tahtoo pojan ottamaan huostaansa mehiläisten hoidon. Mutta isä ja poika eivät oikein puhu samaa kieltä. Puoliso ja äiti Emma toimii muurina ja muurin aukkona kahden miehen välissä.

Kun luin toistensa lomaan sijoitettuja tarinoita, "päiväkirjamuistiinpanoja", tulin ajatelleeksi, että romaanista olisi tullut hyvä sarjakuvaromaani. Ehkä tarkoitan sitä, että siitä tulisi myös hyvä elokuva. Teksti tuottaa nopeasti paljon visuaalista tavaraa päähän. Se on minusta aina elävän tarinan merkki. Ihmisillä ja siis lukijoilla on oman historiansa mukainen kuvasto päässään väistämättä.

Ajattelin sarjakuvaa myös siksi, että Lunde on lastenkirjailija. Tämä kirja on suunnattu aikuisille. Mehiläisistä on paljon tietoa. Sitten William, Tao ja George tulevat esiin elämisensä ajan historiasta ja maantieteellisistä paikoista. Kirjan luomiseksi on tarvittu paljon taustatyötä.

Perheroolit

Läpi kirjan kaikkien kolmen päähenkilön mukana mennään sisään perhetarinoihin. Tao on ainut naispäähenkilö, mutta kun mietin toisia, Williamia ja Georgea, aloin käsittää että kysymys on laajempi kuin vain kunkin perheen roolien dynamiikka.

Kirjassa taistellaan määräysvallasta perheen tulevaisuuteen, sekä perheiden sisällä että yhteisöissä. Se on kertomus niukkuuden ajasta. Niukkuutta on ollut aina. Mehiläishoito on yksi tapa yrittää päästä niukkuudesta eroon. William ja George, mehiläishoitajat, kumpikin ovat kerta kaikkiaan sokeita ja kuuroja millekään muulle kuin mehiläisille, unohtavat perheensä jatkuvasti. Tao sen sijaan joutuu tekemään mehiläisten työtä, pölyttämään hedelmäpuita, koska mehiläisiä ei enää ole.

Tulee mieleen naisten asema. Lunde käyttää tilaisuutta hyväkseen ja luo katsauksen vuosiin 1852 ja 2007, kertoo miten ihmiset voivat perherooliensa sisällä.

Kaikilla päähenkilöillä on hätä ja kiire yrittää saada poikansa kasvatetuksi jatkajakseen. Hunajasta tulee tarpeellinen myyntitavara, jolla lapset ruokitaan aikuisiksi. William unohtaa vanhinta lastaan, poikaansa, ajatellessaan työt.

Lunde kirjoittaa tässä myös varhaisesta emansipaatio-liikkeestä. Euroopassakaan naiset eivät yleensä päässeet kouluun, mutta kyllä ainakin Englannissa naiset kävivät jo töissä, samoin heidän lapsensa. Ja maalla naisilla ja miehillä oli useimmiten aivan tarpeeksi työtä maataloudessa.

Pesien hoitamisesta

Mehiläisten hoito vaatii luonteen rauhallisuutta, vaatteiden pitää olla vaaleita, koska mehiläiset (ehkä?) tajuavat tumman värin aukkona, ei-minään, jota ne välttävät. Mehiläiset lentävät valon spektrin avulla.

Jotkut kukat näyttävät ihmissilmin näkymätöntä ultraviolettia, joka ohjaa meden äärelle. Mesi on tarpeen toukkien ruuaksi, samalla sitten ne tulevat pölyttäneeksi kukan ja kantavat mukanaan siitepölyn pesään. Koko järjestelmä on ehdottoman nerokas. Kaiken lisäksi se edellyttää kollektiivista tajuntaa, kekoa tai pesää, jossa jokainen osanen on tarpeellinen elämän jatkumiseksi. Pesän yhteistyössä tarvitaan tietysti myös kemiallisia signaaleja. Ja pesälle tullessaan mettä keräävät mehiläiset kertovat tanssimalla, mistä ovat löytäneet senkertaisen kantamuksensa.

Mehiläiset puolustautuvat pistämällä. Kun ne pistävät, ne kuolevat sen jälkeen. Ihmiselle saattaa mehiläisen pistosta tulla allerginen reaktio ja se voi johtaa shokkiin ja kuolemaan. Myrky vaikuttaa samoin kuin myrkkyykäärmeiden

puremat: varsinkin lapset ovat pistosten ja puremien vuoksi vaarassa, samoin kuin allergiset aikuiset.

Myrkyllä on kirjassa tärkeä osa. Lopussa kolmen henkilön tarinat ketjuuntuvat, mutta ei kirjailija rupea ennustamaan miten ihmiskunnalle käy. Hän myötäilee erästä ilmastotieteen muutosskenaariota: ympäristön muutokset tulevat olemaan niin isoja, että ihmisiäkin tulee tuhoutumaan. Näin kertoo Tao oman äitinsä kuolemasta:

Hän lepatteli tiehensä niin kuin terälehdet lentävät kukintakauden jälkeen. Hänen katseessaan oli tuulta, sitä oli mahdoton tavoittaa.

Oma fyysinen reaktioni kirjan lukemiseen oli yllättävä. Vasemman käden sormea rupesi kivistämään, joskus viiltämällä. Tajusin hitaasti miksi. Mehiläinen oli pistänyt minua siihen, melkein kynnen alle, kulmaan missä kynsivalli alkaa. Siitä on aikaa yli 20 vuotta.

Kävelin polkua pitkin 10-20 metrin päässä pesästä kohti rantaa. Minulla on kihara tukka. Mehiläisiä eksyi joskus hiusten sekaan ja yritin saada niitä vasemmalla kädellä pudistelluksi pois. Pistivät sitten paniikissa siihen käteen. Oikeassa kädessä oli sanko tai jotakin muuta tarpeellista.

No, ihminen reagoi asian vaatimalla tavalla. Kirja teki minuun ilmeisesti vaikutuksen.

Suomennos on kunnossa. Protestini koskee yhtä sanaa. Miksi suomentaja käyttää itsepintaisesti sanaa *pai* kun suomeksi sanotaan että piirakka?
Maja Lunde: *Mehiläisten historia*. Romaani, suom. Katriina Huttunen, Tammi 2016, 431 s.

Marjatta Ripsaluoma on kirjallisuuskriitikko Vaasasta
hän pitää blogia nimeltä Ripsa (<http://ripsaluoma.blogspot.fi/>)